

NDM

Národní divadlo moravskoslezské

Ředitel
Mgr. Luděk Golat

Práva k provozování tohoto díla zastupuje
Občanské sdružení DILIA,
divadelní a literární agentura

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské

Redakce programu
PhDr. Marta Trnková

Grafická úprava programu
Dalibor Andryšek

Tisk KARTIS

SPONZOR PŘEDSTAVENÍ

GENERÁLNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER NDM

Realizováno za finanční podpory
Ministerstva kultury České republiky.

NDM NÁRODNÍ DIVADLO MORAVSKOSLEZSKÉ

Bedřich Smetana Dvě vdovy

Několik postřehů k úsměvné operě Bedřicha Smetany *Dvě vdovy*

V době, kdy Bedřich Smetana stál v čele Prozatímního divadla v Praze jako umělecký ředitel a současně zde působil jako kapelník, zaměřoval svou iniciativu hlavně k rozšíření kmenového repertoáru české operní scény. V případě své páté opery po Braniborech v Čechách (1866), Prodané nevěstě (1866), Daliboru (1868) a hudebním dramatu Libuši (1872) volil opět operu komickou. Bylo nutno umlčet odpůrce s jejich absurdními názory, že Smetana je pro českou hudbu ztracen. Plánovaná komická zpěvohra měla být proto odlišná od Prodané nevěsty: námět by vycházel z českého společenského života, spíše ze salónních kruhů, jak se tehdy říkalo. Vhodnou látku Smetana objevil v konverzační veselohře *Dvě vdovy* (Les deux veuves) francouzského dramatika Jeana Pierra Féliciena Mallefilla (1813 – 1868), tehdy s úspěchem uváděné na scéně Prozatímního divadla v překladu Emanuela Züngla. Překladatel, vlastním povoláním novinář, byl nadán divadelním cítěním i vytříbeným smyslem pro jazykovou kulturu mluveného slova. Smetanovi ochotně připravil podle francouzské předlohy jednoduchou úpravou libreto ve verších pro zpěvní čísla, která střídala mluvenou prózu. Původní jednoaktovku rozšířil na dvě jednání a děj po dohodě se skladatelem převedl do českého prostředí soudobé majetné venkovské inteligence. Bylo známo, že mnozí její představitelé zaváděli moderní způsoby obdělávání půdy a dbali co nejvíce na zvyšování produkce v zemědělství. Podrobně to ostatně popisují reálie v úvodní árii statkářky Karoliny. Libreto ke Smetanově operě *Dvě vdovy* se totiž opírá o letní epizodu ze života dvou ovdovělých, povahově rozdílných sester: samostatné, sebevědomé majitelky statku Karoliny a zádumčivé, společností se stranící Anežky, která musí být přesvědčována, že osobní štěstí má na dosah ruky v podobě dvorného statkáře

Ladislava Podhajského. Žádné ze tří hlavních postav nejde o společenský vzestup, protože jsou na stejném materiálním stupni. Opěrnými body dialogů jsou časté, poněkud květnatě vyjadřované milostné city ve stylu francouzských konverzačních her. Vtipné repliky Karoliny nezní škodolibě, Karolina se sice poněkud baví nad bezradností svých přátel, ale dopomáhá jim ke štěstí. Humornou protiváhu tří protagonistů činí čtvrtý spoluhráč – svérázný venkovský hajný Mumlal.

Komponování opery se přes mnohé osobní starosti Smetanovi velmi dařilo, pracoval s nadšením, naplněn zvláštním optimismem v duchu prvních veršů libreta

*– Jitro krásné
nebe jasné kyne nám...*

Vytvářel úsměvné hudební dílo s rustikálními motivy, prozářené radostnou náladou venkovské dožínkové slavnosti.

Bedřich Smetana komponoval *Dvě vdovy* mezi červencem 1873 a lednem následujícího roku. Komickou operu o dvou jednáních s uzavřenými pěveckými čísly a mluvenou prózou à la opéra comique poprvé uvedl ve vlastním nastudování v Prozatímním divadle 27. března 1873. Premiéra proběhla s rozporuplným ohlasem: příznivci i přátelé skladatele *Dvě vdovy* přijali od počátku se zájmem, kdežto dobová hudební kritika měla mimo jiné výhrady vůči libretu ze současnosti. Smetana sice v souladu s divadelní předlohou vyzdvihl určité zvyklosti v jednání postav, příslušníků salónní společnosti, ovšem realisticky pojatá podnikavá vdova Karolina svým velkorysým přístupem k životu výrazně připomínala svůj francouzský vzor. U nás ve druhé polovině předminulého století ženy samostatně vystupovaly při řádné dávce odvahy pouze jako umělkyně, takže emancipovaná

*– Aj, jaký to krásný den,
k radosti jen ustvořen
Anežka, II/5*

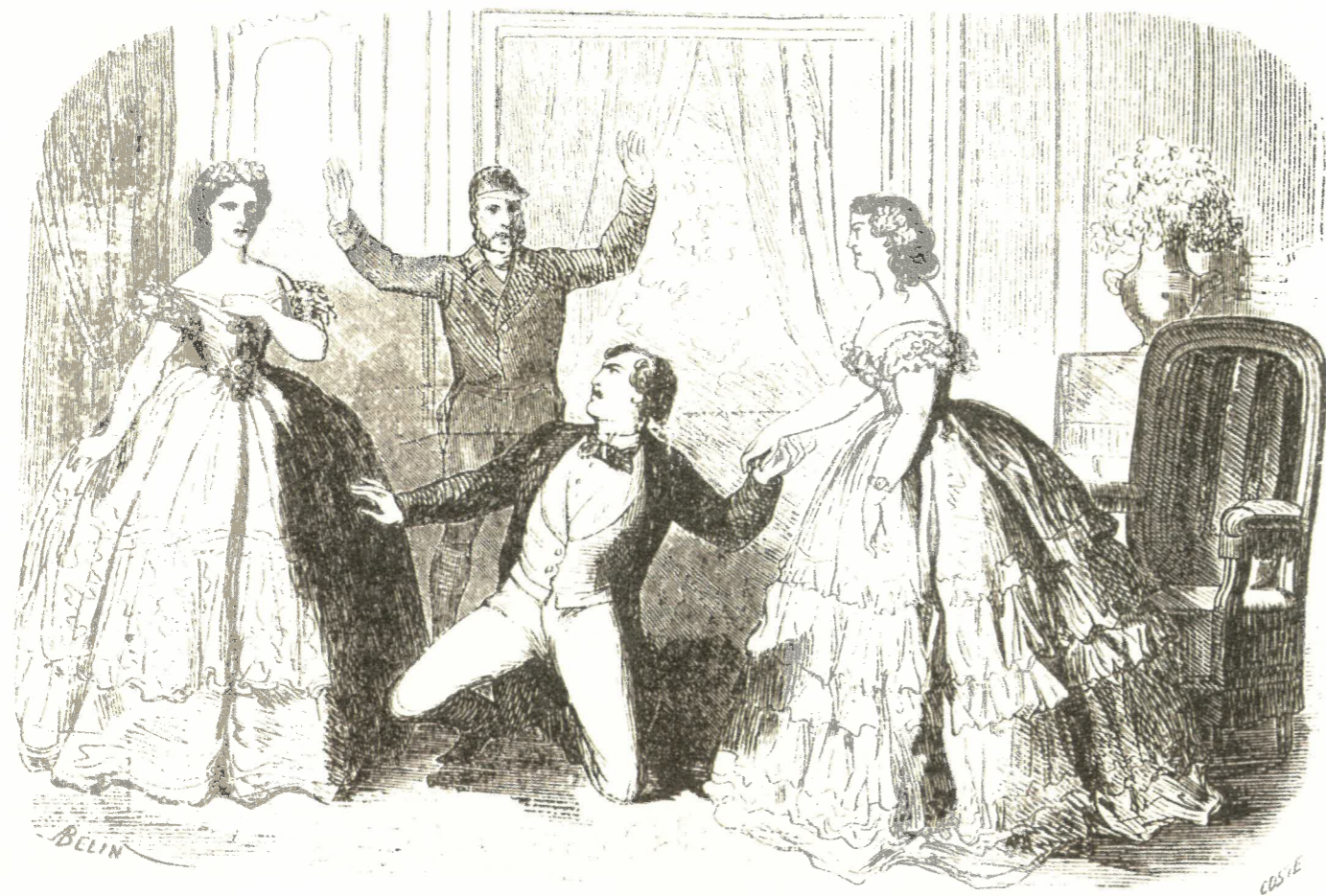

Karolina předešla svou dobu nejméně o sto roků. Neboli - Smetanova opera opět provokovala, místo, aby bavila, a skladatelova invence jen podněcovala nevěli jeho odpůrců. Dokonce prosazovali jeho odvolání z Prozatímního divadla. Pod tlakem nespravedlivých nařčení se Smetanovo zdraví povážlivě horšilo, až konečně v říjnu 1874 definitivně ztratil sluch. Musel se vzdát dirigování a žít v ústraní myslivny v Jabkenicích. Naštěstí jeho tvůrčí duch zůstal nezlomen. R. 1878 uvedl na scéně přepracovanou verzi opery Dvě vdovy. Prózu prokomponoval na recitativy, ke čtyřem známým postavám připsal selský milostný pár Toníka a Lidunky včetně jejich komického trojzpěvu

s Mumlalem a 1. dějství uzavřel velkým ansámblem. 2. jednání zahájil nádhernou lyrickou písní Ladislava Když zavítá máj...

Po rozsáhlé revizi se druhá premiéra konala 15. března 1878, tentokrát s velkým úspěchem: Ještě za zakladatelova života však docházelo k dalším úpravám této opery anebo k pokusům o ně, přes Smetanovy protesty. Nešetrné zásahy do partitury, zvláště po Smetanově smrti, hrozily mnohdy narušením uměleckých hodnot partitury, případně celé výstavby díla. Dlouho trvalo, než vůbec byl vytištěn první klavírní výtah opery a vydán teprve až po rozhodujícím úspěchu Prodané nevěsty ve Vídni r. 1892!

Hudební rysy Smetanovy opery Dvě vdovy s velkými áriemi,

Scéna podle původní činobry J. P. Féliciena Mallefila Dvě vdovy, zachycená v rytině Costeho a Belina.

dvojzpěvy, kvartety i ansámby již jsou výrazně poznamenány předchozími hudebně dramatickými díly Dalibor a Libuše. Živá, dynamická hudba často tančí v rytmu polky, tanci české obrozenecké společnosti, jak ho Bedřich Smetana miloval a v četných skladbách proslavil. Ve zmíněné opeře polku opakovaně uplatňuje, zvláště pak při venkovské dožínkové zábavě. Rozdílné povahy obou vdov poznamenává kolorатурní lehkost úvodní árie Karoliny, v níž projevuje radost z činorodého života samostatné statkářky, zatím co Anežka rozehrává v dramatické roli citové bohatství v rozsahu trpné resignace, odříkání a nespělé naděje v nové štěstí. V pozoruhodném, smetanovsky nostalgickém monologu zazní Anežčin obdiv tajemné krásy přírody. Ladislavův zpěv je vroucný, on sám vedle salónního patosu své zamilovanosti nepostrádá smysl pro humor. Drsněji je zabarven basový part hajného Mumlala s komikou poněkud těžkopádného venkovana. Smetanovy stylově čisté tóny přesvědčivě charakterizují elegantní vybroušenost tří hlavních představitelů i humorné projevy Mumlalovy, rádoby narušující radosti vesnické mládeže, oslavující dožínky.

Pátou operu Bedřicha Smetany Dvě vdovy, jak jí podnes nasloucháme, nám po první světové válce zachovali ve znění skladatelovy úpravy s recitativy z r. 1877 přední umělci a šéfové opery Národního divadla v Praze Karel Kovařovic a Otakar Ostrčil.

Čestnou pěveckou štafetu ve dlouhé řadě přebírali od prvních smetanovských interpretů M. Sittové (Karolina), E. Sákové (Anežka), tenora A. Vávry (Ladislav Podhajský), K. Čecha (Mumlal) Ada Nordenová, Jarmila Novotná, Marie Podvalová, Maria Tauberová, Otakar Mařák, Beno Blachut, Ivo Židek, a stále mladší generace umělců. Úsměvný hudební příběh z prostředí staročeského venkova je nám asi znovu bližší dnes, kdy městský člověk touží častěji po návratech do přírody než tomu bylo před desítkami let, v době vzniku Smetanovy půvabné opery.

Marta Trnková

Fotografie Bedřicha Smetany z poloviny 70. let

Bedřich Smetana

DVĚ VDOVY

Komická opera o dvou dějstvích

Libreto: Emanuel Züngel podle J. P. F. Mallefilla

Dirigent	Václav Návrat
Režisér	Josef Průdek j. h.
Asistent režiséra	Libor Kuča
2. asistentka režiséra	Bohuslava Kráčmarová
Výtvarnice scény a kostýmů	Renata Valčík j. h.
Choreograf	Igor Vejsada
Hudební nastudování	Jana Hajková, Oldřich Heřmanský, Kremena Pechaková, Lenka Živocká
Inspicent	Libor Kuča
Text sleduje	Hana Navrátilová

Premiéry 15. června 2002 v 19.00 hodin v Divadle Antonína Dvořáka
16. června 2002 v 17.00 hodin v Divadle Antonína Dvořáka

Karolina

Oľga Bezačinská j. h.

Marianna Pillárová

Katarína Vovková j. h.

Anežka

Zdena Vaníčková-Matoušková

Jindřiška Rainerová j. h.

Ladislav Podhajský

Jaromír Novotný j. h.

Ján Vaculík

Mumlal, hajný

Martin Gurbaľ

Vitalij Lomakin

Toník

Aleš Burda

Václav Morys j. h.

Adolf Prymus

Martin Slavík j. h.

Lidunka

Tereza Halamová j. h.

Pavla Morysová

Kateřina Uherková

Orchestr, sbor a balet opery NDM

Koncertní mistr Vladimír Liberda

Vedoucí provozně-technického útvaru – Stanislav Muntág, vedoucí dekoračních dílen – Marcela Kožušníková,
vedoucí krejčovny – Eliška Zapletalová, jevištní mistři – Jan Benek, Antonín Krajíček, mistr osvětlení – Radko Orenič,
mistr zvuku – Bořivoj Wojnar, mistrová vlásenkárny – Eva Celárková, mistrová garderoby – Růžena Mauzerová,
mistrová rekvizitárny – Alexandra Václavíková.

DĚJ OPERY

1. jednání

Za krásného rána přichází venkovská mládež zvat svou paní, statkářku Karolinu na slavnost dožínek. Ovdovělá, energická Karolina tráví léto na svém statku ve společnosti sestřenice Anežky, rovněž vdovy. Sebevědomá Karolina velebí svou nezávislost a samostatnou péči o vzorné hospodářství. Zádumčivá Anežka má sklony k resignaci a na rozdíl od Karoliny soudí, že jako vdova je povinna žít nadále v ústraní.

Mrzoutský hajný Mumlal si stěžuje na pytláka, který mu v lese stále plaší zvěř – našťestí střilet neumí a nic netrefí. Anežka zpozorní, tuší totiž, kdo by oním „nešikou” mohl být... Karolinu hajného lamentace velice baví, proto Mumlalovi poroučí, aby neznámého střelce – prý jde o mladého muže po městsku oblečeného – šetrně zatkl a předvedl. Stane se tak k velké radosti pana Ladislava Podhajsského, který na vycházkách do lesa doufá, že potká již dávno tajně zbožňovanou Anežku. Proto se nechá ochotně Mumlalem „zatknout”.

Při Ladislavově vstupu bystré Karolině neujdou Anežčiny rozpaky. Tuší mezi sestřenicí a „pytlákem” zajímavé spojitosti. Bez váhání se rozhodne tajemství odhalit, zvláště, když Ladislav objasňuje své bloudění lesem porovnáním s lovcem a jeho touhy po ztělesněném přeludu rusalky. Anežka, dojatá baladickým vyprávěním, odhodlaně zachovává chladnou tvář. Karolina Ladislava vyzve, aby zasedl na lavici obžalovaných a začne s výslechem. Ladislav poctivě vyjeví svou totožnost. Poté je „odsouzen”, aby strávil půlden na zdejšímu statku.

Mumlal je nespokojen, jak se s hříšníkem vlídně zachází. Ještě k tomu ho dopálí milostný párek Lidunky a Toníka v kroužku mládeže, zvědavé na přítomnost neznámého pána. Konečně se všichni svorně shodují, že – „Láska, božský věru dar!”

2. jednání

Ladislav zpívá o jaru, lásce a poesii života. Obě ženy mu neviděny pozorně naslouchají. Karolina naznačuje sestřenicí, že jedna z nich je šťastným středem pozornosti jejich hosta. Anežka své skutečné city tlumí, proto nemíní přiznat, že by tento zájem mohl patřit jí. Karolina to tuší, chce však Anežku pozlobit a zároveň vyvolat její žárlivost. Proto sestřenicí namluví, že se sama pokusí získat Ladislavovu lásku, a hned je – Rozhodnuto, uzavřeno

zamítnuto, postoupeno...

Anežka si odpírá právo být znovu šťastná po manželově smrti, ale Ladislava nepřeje ani Karolině. Ironicky jí připomíná, že ještě nedávno vychvalovala svou samostatnost a nestála o žádnou vládu nad sebou!

Anežka o samotě pročítá lístek s milostnou básní od Ladislava. Když je Ladislavem při čtení překvapena, stačí dopis uschovat. Kritický rozhovor ukončí s tím, že jen čeká na odchod nezvaného hosta ze statku. Ladislav Anežčin chlad naruší sdělením, že ji dávno miluje, ale byla provdána, neměl naději, jen vzpomínky si uchoval. Anežka, pohnuta lyrickým projevem Ladislava, se odvolává na věrnost zesnulému manželu. Její odmítnutí nutí Ladislava znovu k ústupu, s nabídnutým přátelstvím se nemůže spokojit. Odcházejícího hosta Karolina odvádí k dožínkovým tancům. Anežka je ponechána neveselým úvahám a pochybnostem o vlastní oběti.

Mumlal referuje Anežce, jak se Karolina s Ladislavem veselí na dožínkách – dokonce se s ním při „zákolanské” políbila! Takže vzorem všech vdov již zůstává jen Anežka. – Mumlalova povídavost je jí náhle k smíchu i k zlosti...

Karolina zatím pozve Ladislava k hostině. On pozvání přijímá. Svěřuje se hostitelce, že ho do jejích krásných lesů přivedla láska k Anežce - je spíše člověkem, navyklým na život ve městě, přestože vlastní statek na Šumavě. Karolina na oko předstírá uraženou samolibost a Ladislav ji na kolenou prosí o prominutí jeho vpádu do soukromí obou dam. V té chvíli Anežka, hnána žárlivostí, v plesovém oděvu nečekaně vstoupí, spatří Ladislava u nohou sestřenice, a domnívá se, že ji žádá o ruku. Nedorozumění nutno rychle napravit - zaskočená Anežka nyní musí Karolině vysvětlit, proč dosud skrývala své city k Ladislavovi.

Zbývá jen šťastným snoubencům vystrojit zásnuby. Děje se tak přes nelichotivé Mumlalovy soudy o všech vdovách na světě.

Připomeňme si, že...

- Poprvé byly **Dvě vdovy** v Ostravě nastudovány 12. srpna 1921 pod taktovkou šefa opery NDM Emanuela Bastila. Nynější inscenace je devátá, od předchozí premiéry ji dělí devatenáctiletý odstup.
- **Dvě vdovy** o premiéře 27. 3. 1874 byly poslední operou, kterou Bedřich Smetana osobně nastudoval a řídil.
- **Ada Nordenová** (1891 – 1973, vlastním jménem Anna Nováková), významná česká sopranistka, která začínala v roce 1920 jako členka operního souboru v Ostravě a od sezóny 1924/25 byla natrvalo angažována v ND Praha, vynikla vřelým, zvláště citlivým podáním role Anežky.
- Na počátku XX. století shlédli Smetanovy **Dvě vdovy** v Praze Richard Strauss a velice ocenil polkový rytmus jako hybný prvek díla. Sám na tomto principu komponoval s přihlédnutím k valčíkovému rytmu svou operu **Růžový kavalír** (1910).
- Klavírní výtah komické opery **Dvě vdovy** vyšel v naší republice poprvé až v roce 1922.
- Jméno francouzského diplomata a spisovatele J. P. Féliciena Mallefillea (1813 - 1868), autora činohry **Dvě vdovy**, není zcela neznámé: starší čtenáři si vzpomenou na jeho zábavný román **Dona Juana memoáry lásky**, který byl u nás vícekrát vydán.

Ada Nordenová jako Anežka.

Eva Gebauerová-Phillips – Anežka, Mária Turňová – Karolína, Karel Černý – Ladislav Pdhajský, Jan Kyzlink – Mumlal (*Dvě vdovy*, SDO 1973).

Foto František Krasl

Alina Farná – Karolína, Eva Gebauerová-Phillips – Anežka (*Dvě vdovy*, SDO 1983).

Foto Josef Hradil

Alina Farná – Karolína (*Dvě vdovy*, SDO 1983).

Foto Josef Hradil